

"YOSH ILMYIY IJODKORLAR: SHARLOTTA BRONTENING "JEYN EYRE" ASARI ASOSIDA"

mavzusidagi ilimiy maqolalar to'plami

JEYN EYRDA MODAL FE'LLAR TAHLILI VA ULARNING HISSIYOT VA IJTIMOYIY MAJBURIYATNI IFODALASHDAGI O'RNI

Yusupov Azat Ataxanovich

PhD, Docent, Innovatsion texnologiyalar universiteti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15635473>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Sharlotta Brontening "Jeyn Eyr" asarida modal fe'llarning qo'llanilishi va ularning his-tuyg'u hamda ijtimoiy majburiyatni ifodalashdagi o'rni ko'rib chiqiladi. "Must," "may," "shall," "can" kabi modal fe'llar qahramonlarning ruhiy holatini, ijtimoiy mavqeini ochib beradi. Tadqiqotda ushbu fe'llarning hissiy ziddiyatlarni ifodalashi va jamiyatdagi cheklovlarni aks ettirishi, shaxsiy istaklar va ijtimoiy majburiyatlar o'rtasidagi keskinlikni ko'rsatishi ta'kidlangan. Ushbu tahlilda hikoyaning hissiy ohangini shakllantirishda va qahramonlarning jamiyat talablari bilan kurashida modal fe'llarning ahamiyati ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Modal fe'llar, hissiyot, ijtimoiy majburiyat, Jeyn Eyr, Sharlotta Bronte, lingvistik tahlil, sinfiy tuzilma.

Kirish. Sharlotta Brontening Jeyn Eyr asari XIX asr Britaniya jamiyatining hissiy va ijtimoiy murakkabliklarini chuqur o'rganishdir. Roman davomida Bronte o'z qahramonlari o'rtasidagi murakkab munosabatlarni, ayniqsa modal fe'llarni qo'llash orqali ifodalash uchun turli xil til vositalaridan foydalanadi. Can, may, must, might, shall, will kabi modal fe'llar nafaqat tilning funksional elementlari, balki hissiy ohangni shakllantiruvchi va ijtimoiy majburiyatlarni aks ettiruvchi kuchli vositalardir. Ushbu maqola Jeyn Eyr asarida modal fe'llarning his-tuyg'u va ijtimoiy burchni ifodalash uchun qanday qo'llanilishini ko'rib chiqishga, ularning hikoyani shakllantirishdagi rolini tahlil qilishga hamda qahramonning ichki dunyosi va ijtimoiy mavqeini ochib berishga qaratilgan.

Modal fe'llar ko'pincha Jeyn Eyr asaridagi qahramonlarning hissiy holatlari va psixologik chuqurligini ifodalash uchun ishlatiladi. Imkoniyat, zaruriyat, ruxsat, qobiliyat ma'nolarini ifodalovchi bu fe'llarda Jeyn va boshqa personajlarning ruhiy tug'yonlari nozik aks etgan. Masalan, Jeynning "kerak" modal fe'lini tez-tez ishlatishi uning axloqiy burchini his qilishini, ichki kurashini va hissiy yukini ta'kidlaydi. Misol uchun, Jeyn janob Rochester bilan munosabatlari haqida o'ylayotgan lahzani olaylik. U shunday deydi: "Men sizni tark etishim kerak, janob Rochester, o'z xotirjamligim uchun." Bu yerda "kerak" Jeynning muhabbat va axloq o'rtasidagi ichki ziddiyatni anglatuvchi kuchli majburlash tuyg'usini anglatadi. "Must" modal fe'li janob Rochesterga bo'lgan chuqur muhabbatiga qaramay, Jeyn boshdan kechirayotgan muqarrarlik tuyg'usi va hissiy vazminlikni ta'kidlab, qarorning hissiy

"YOSH ILMYIY IJODKORLAR: SHARLOTTA BRONTENING "JEYN EYRE" ASARI ASOSIDA"

mavzusidagi ilimiy maqolalar to'plami

yukini kuchaytiradi. Bu uning hissiy istaklari yuqori axloqiy kodeks yoki ijtimoiy kutilmalar bilan cheklanganligini ko'rsatadi, bu esa burch shaxsiy his-tuyg'ulardan ustun ekanligini ko'rsatadi. Xuddi shuningdek, "may" fe'li umid, istak yoki qo'rquv ehtimolini ifodalash uchun tez-tez ishlatiladi. Noaniqlik paytida Jeyn ko'pincha o'zining zaifligi va turli natijalarning hissiy salohiyatini aks ettirish uchun "mumkin" so'zidan foydalanadi. Misol uchun, Jeyn travmatik jarohatdan so'ng janob Rochesterga qaytishim mumkinmi, deb o'ylaganida, "mumkin" so'zini qo'llash uning umid va shubhalarini aks ettiradi, kutish va qo'rquv o'rtasidagi nozik muvozanatni aks ettiradi. Bu yerdagi modal fe'l ham hissiy sog'inchni, ham noaniqlikni ifodalab, uning murakkab psixologik holati haqida ma'lumot beradi. Bundan tashqari, Bronte hikoyaning hissiy teranligini oshirish uchun modal fe'llardan foydalanadi. Janob Rochesterning "Menda sen bo'lishing kerak, Jeyn" kabi iboralarda "kerak" so'zini ishlatishi uning sog'inchi va egiluvchanligini aks ettiruvchi kuchli, deyarli umidsiz his-tuyg'uni ifodalaydi. Bu buyruq shakli bo'lib, nafaqat uning istaklarining dolzarbligini ifodalaydi, balki uning hissiy zaifliklari va ichki kurashlariga ham ishora qiladi. [5, 30-36].

Shaxsiy hissiyotdan tashqari, Jeyn Eyrdagi modal fe'llar ijtimoiy majburiyat va burch mavzusi bilan chambarchas bog'liq. Viktoriya jamiyatining qat'iy sinfiy tuzilishi qahramonlarning o'zaro munosabatlarida va ular tomonidan qabul qilingan lingvistik tanlovlarda aks etadi. "Must" va "shall" kabi modal fe'llar ko'pincha ijtimoiy rollarning cheklovlari va kutilmalarini ta'kidlaydigan kontekstlarda uchraydi. Masalan, Jeyn ijtimoiy burch va sinfiy kutilmalar uning harakatlariga cheklovlar qo'yadigan vaziyatlarga tez-tez duch keladi. Jeyn va missis Rid o'rtasidagi dialogda Jeyn xolasinikiga borishga ruxsat so'raganida, missis Rid shunday javob beradi: "Siz ketishingiz mumkin, lekin qorong'i tushguncha qaytishingiz kerak." "May" va "must" modal fe'llari ularning munosabatlaridagi hokimiyat nomutanosibligini ko'rsatib, Jeynning missis Rid qaramog'idagi yetim sifatida bo'ysundirilgan ijtimoiy mavqeini aks ettiradi. "May" Jeynga ruxsat beradi, "must" esa uning xatti-harakatlarini belgilaydigan ijtimoiy me'yorlarning cheklovlarini anglatib, cheklov o'rnatadi. Bundan tashqari, "kerak" so'zining ishlatilishi ko'pincha qahramonlarning jamiyatdagi rollari uchun mas'uliyat hissini aks ettiradi. Masalan, janob Rochester Jeynga: "Siz obro'yingiz va mavqeingiz uchun bu haqda gapirmasligingiz kerak," deganida, u Jeynning murabbiyalik maqomi bilan bog'liq ijtimoiy majburiyatlarni ta'kidlamoqda. Shu nuqtai nazardan, "kerak" modal fe'li Jeynning jamiyat talablariga, ayniqsa odob va obro'-e'tiborga muvofiq bo'lish uchun his qilayotgan

"YOSH ILMYIY IJODKORLAR: SHARLOTTA BRONTENING "JEYN EYRE" ASARI ASOSIDA"

mavzusidagi ilimiy maqolalar to'plami

bosimini ta'kidlaydi. Bu uning xatti-harakatlarining axloqiy va ijtimoiy ahamiyatini ko'rsatadi, ijtimoiy mavqeni saqlab qolish uchun shaxsiy istaklarni ko'pincha qurbon qilish kerakligi haqidagi mavzuni mustahkamlaydi. Bundan tashqari, romandagi modal fe'llar gender rollari va ayollarga qo'yiladigan talablarni ko'rsatadi. Butun roman davomida Jeynning ichki kuchi va axloqiy kompasini ko'pincha ayollarning passivligi va bo'ysunishi bilan bog'liq. Janob Rochester bilan suhbatda Jeyn: "Men siz bilan ochiqchasiga gaplashishim kerak, janob Rochester," deydi va ayolning o'rni kamtar va itoatkor bo'lishi kutilayotganiga qaramay, halollik va shaffoflikka intilishini bildiradi. Uning "kerak" so'zini qo'llashi an'anaviy gender rollariga qarshi chiqishni ifodalaydi, hatto bu ijtimoiy me'yorlarga qarshi chiqishni anglatasa ham, haqiqatni gapirishning axloqiy majburiyatini ta'kidlaydi. [1, 136-150].

Emotsiya va ijtimoiy majburiyat o'rtasidagi o'zaro ta'sir Jeyn Eyning asosiy jihatlaridan biri bo'lib, modal fe'llar bu keskinlikni ifodalash uchun muhim lingvistik vosita bo'lib xizmat qiladi. Romanda ko'pincha qahramonlar hissiy istaklar va ijtimoiy mas'uliyat qarama-qarshi bo'lgan vaziyatlarga qo'yiladi va modal fe'llarning qo'llanilishi bu ichki ziddiyatni yetkazishga yordam beradi. Misol uchun, Jeyn birinchi xotini oshkor bo'lganidan keyin janob Rochesterni tark etishga qaror qilganda, u nafaqat axloqiy jihatdan to'g'ri bo'lgani uchun, balki ichki burch hissi uni majbur qilgani uchun ketishning hissiy zaruratini ifodalash uchun "kerak" so'zini ishlatadi. Biroq, bu ichki burch uning unga bo'lgan hissiy bog'liqligiga to'g'ridan-to'g'ri qarama-qarshi bo'lib, aynan modal fe'llarni qo'llash orqali Bronte bu hissiy kurashni nozik tasvirlaydi. Xuddi shunday, janob Rochester Jeyndan qolishni so'raganida, u "kerak" modalini o'zining xohishini ham, uning yonida qolishi axloqiy imperativ ekanligini ham ifodalash uchun ishlatadi. Biroq, bu Jeynni axloqiy dilemmaga soladi, chunki u o'z his-tuyg'ularini u bilan qolishning ijtimoiy oqibatlari bilan uyg'unlashtirishi kerak. Bu yerda modal fe'llarning qo'llanilishi nafaqat qarorning hissiy jihatlarini, balki qahramonlarning tanlovini boshqaradigan qat'iy ijtimoiy me'yorlarni ham ifodalaydi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, Jeyn Eyr asarida modal fe'llarning qo'llanilishi qahramonlarning hissiy chuqurligini ham, ularning xatti-harakatlari va qarorlarini shakllantiruvchi ijtimoiy majburiyatlarini ham yetkazishda hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qiladi. "Must," "may," "shall" kabi modal fe'llar shunchaki grammatik vosita emas, ular romanning hissiy-axloqiy manzarasining ajralmas qismidir. Ushbu fe'llar orqali Charlotta Bronte o'z qahramonlarining ichki kurashlarini, ijtimoiy kutilmalardan qanday yo'l tutishlarini va shaxsiy qoniqish istaklarini samarali

"YOSH ILMİY IJODKORLAR: SHARLOTTA BRONTENING "JEYN EYRE" ASARI ASOSIDA"

mavzusidagi ilimiy maqolalar to'plami

tasvirlaydi. Jejn Eyrdagi modal fe'llar inson tajribasining murakkabligidan dalolat beradi, hissiyot va burch o'rtasidagi ziddiyatni ham, ichki e'tiqodlarga sodiq qolgan holda jamiyat me'yorlariga moslashish qiyinchiliklarini ham aks ettiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. ALBAN, Gillian ME. "JANE EYRE'S CHILDLIKE, AVIAN FAIRY RISING ABOVE THE NOVEL'S NEGATIVITY." *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute* (2016): 136-150.
2. Alassane, SEKONGO Ouana. "From Rags to Riches: A Symbolic Depiction of Jane's Journeys to Self-Discovery in Charlotte Bronte's Jane Eyre." *International Journal of Arts and Humanities* 2.2 (2024): 01-09.
3. Iskhakova, G. S., and Z. R. Akhmetzadina. "MODAL VERBS AS A MEANS OF EXPRESSING THE CATEGORY OF MODALITY IN ENGLISH (ON THE MATERIAL OF FICTION TEXTS)." *Russian Linguistic Bulletin* 10 (58) (2024).
4. Li, Yisong, and Changsong Wang. "A window into interpersonal relations in Jane Eyre from the perspective of imperatives." *Text & Talk* 42.2 (2022): 255-278.
5. Min, L. I. A. N. "Analysis of Discourses in Jane Eyre From the Perspective of Pragmatics." *Studies in Literature and Language* 16.2 (2018): 30-36.